מדל האויב הנאצי

לוחמים מספרים

1939-1945

כרך א

ארגון נכי המלחמה בנאצים

בסיוע „יד ושם" רשות הזכרון לשואה ולגבורה

תל־אביב, תשכ"ב-1961

ליבט ישעיהו

בדרך לברלין

בחצות ה־24 ביוני 1941, גוייסתי והובאתי עם עוד בחורים כמוני לבית־הספר הגדול. מרוב פחד לא ידעתי לחתל את החותלות על רגלי, כדי שלא יחככון המגפים. יעקב דילאַטיצקי ביקש מיד מהמפקד שיחליפו את מגפיו בנעלים, משום שאף פעם בחייו לא נעל מגפים. כבר אז התעקשתי, לא נכנעתי, לא רציתי לפגר לעומת האוקראינים, הרוסים וחיילים אחרים.

בחצר עמדו הורינו, אחינו ואחיותינו ובכו. אמי פנתה לאבי:

„כיצד יסתדר הילד בדרך, כשעדיין לא עבר עליו לילה אחד בנכר?"

ותוך כדי כך ביקשה את נחמיה גרמפלר (נפטר בישראל בשנת 1957), חבר מבוגר ממני, שישגיח עלי.

כעבור שעות מספר נתנו לנו (לשלושה אנשים, משום שלכולם לא הספיקו רובים) רובה אחד עם כדורים. נבהלתי. כיצד אטפל בנשק?... כאשר חגרתי את חגור הכדורים פחדתי לשכב עמם שמא יתפוצצו... הייתי רגיש מאוד. לשאת רובה וכדורים בלא שיהיה לי כל מושג כיצד להשתמש בהם?

הפגישה הראשונה עם האויב הוכיחה, כי בעת צרה לומדים הכל, אף הפחד נעלם. והדבר אירע שעה שעזבנו את הקסרקטין בדרך לפוֹבורסק, לא רחוק נוקובל, כשיצאנו לשדה הפתוח. היה אז יום חם, השמש קפחה על הראש, אף עץ לא היה לחסות בצלו. היינו כמאתים איש, הרוב יהודים, משום שהאוקראינים התפזרו הביתה, הם הלא ציפו לגרמנים...

לפתע הבחנו מעל ראשינו בטייסת מטוסי קרב. מרוב פחד נפלנו ארצה. היו שהספיקו לברוח מי לשדה הקמה ומי לתעלות. ספקטור חברי, חלש מרוב פחד עשבים בידיו וכיסה בהם ראשו. אני, יחיאל בוקוורק (נפל בחזית ב־1945), ברוך בורשטיין והמפקד — טטרי אחד, רבצנו ביחד וחיכינו למוות, כי מה ערך לו לרובה לעומת מטוס הזורע כדורים עלינו כמו איכר דגן בשדהו. אולם בכל זאת פקד המפקד לענות באש עד הכדור האחרון. אני, בלא לדעת אפילו כיצד לפתוח את הבריח ולהכניס את הכדורים, סובבתי את הרובה אנה ואנה עד שהבחין בכך המפקד, הוא אמר לי שאגיש לו את הכדורים שברשותי.

הרגשתי כי הנה ואני מתחיל להביא תועלת וכי אני ממלא כבר תפקיד מסויים.

לאחר הפסקת האש אסף אותנו המפקד למפקד כדי לקבוע את מספר

הנותרים בחיים. לאלה שלא ידעו לירות התחיל לתת שיעורים בדברים היסודיים ביותר. בשקידה התחלתי ללמוד. במשך שעות מספר תפסתי כל אותה תורה. כשצריך היה להשיב אש, כבר לא הייתי עוזר למישהו, כי אם בעצמי נכון הייתי להגן בכל עת.

לפני שהגענו לעירה מאניביץ' רצנו כל אותה הדרך בלי הפסק, משום שהגרמנים רדפו כל אותו הזמן אחרינו. כשהגענו מאוחר בלילה לעירה ציוה עלינו המפקד לפוש קמעה בלי להתפשט, מוכנים לכל קריאה, משום שעדיין לא הגענו ליעד.

היה עוד מוקדם מאוד שעה שקיבלנו את הפקודה: לנשק! למצוא מחסה בכל מקום שהוא! ומיד הופיעה טייסת מטוסים גרמניים והפצצות החלו לפול מעל ראשינו. האש אחזה בעירה כולה, העצים נעקרו משרשיהם בחורשה שרבצנו בה. צעקות הפצועים עלו השמימה. אנו הנשארים בחיים, עבדנו קשות כ„מומחים" מנוסים בהגשת עזרה ראשונה והעלינו אותם על הקרונות להעבירם לברית המועצות. כשנכנסתי לקרון להיודע אם יש עוד מקום, ביקשני חייל רוסי מעט מים בשביל גרמני פצוע. אצתי והבאתי לו את המימיה שלי מלאה מים. כשהגשתי לו את המימיה התבונן בי הס. ס. הגרמני והשמיט אותה מידי, בהטעימו תוך כדי כך, כי מידי „יודה" אין הוא לוקח מים. אני וכל אלה שראו זאת, התרגזנו מאוד. כבר חשתי במה הענין, אנו היהודים נסבול ביותר מידי הרוצחים האלה במלחמה הזאת...

יצאתי מהקרון מדוכא.

לא רחוק מתחנת הרכבת, על־יד גבעה היתה מוטלת אשה שנורתה ונהרגה ולידה ילד פצוע. האב ועמו עוד שני בנים עומדים עליה אובדי עצות ובוכים. אנוכי ועוד חיילים יהודיים אחדים, עצנו להם שיקחו את הילד הפצוע וימשיכו בעגלה שעמדה בקרבת מקום, את אמם נקבור אנחנו. הם נסעו ואנו עשינו כפי שהבטחנו. (האב, קופרברג, ושני בניו נמצאים עתה בישראל).

קיבלנו פקודה להתקדם. מהגדוד שלנו נשארו רק שלושים וחמישה איש. כשהגענו לקורוסטין כבר היתה הדרך חסומה על־ידי הגרמנים. תודות למפקד המנוסה שלנו ולרצוננו העז לחיות. יצאנו בשלום מהפח הזה והגענו לדרניצה. שם התחיל ענין חדש. ברוב ה„מערביים" שלנו לא היה אימון לשלחם לחזית, לכן העבירום עמוק לעורף. רק אחוז קטן זכה להמשיך ולהשתתף במלחמת המגן.

לאחר שגמרתי במקיאֶבקה ליד סטאלינו, קורס תלת חדשי כקלעי ראשון צירפוני לחטיבה 738 של האוגדה הגברדייסקיה ה־144. במשך השנים ראיתי ושמעתי רבות. ראיתי לוחמים אמיצים, יהודים ולא יהודים, אך שמעתי שיהודים מסוגלים להיות רק מפקדים ושהם נמצאים בעורף... הייתי בין אלה שעברו את דרך הנסיגה הקשה אך גם בין המאושרים שזכה לצעוד קדימה. לאחר כשלוש שנים, עת היינו נאלצים לסגת מעיר מולדתי קובל, חזרתי עם הצבא המתקדם לעיר.

זכור לי מקרה אחד שעה שעמדנו באסמביץ', לא רחוק מקובל, ואני ושני עוזרי רבצנו מחופרים בנקודה שאפשר היה להגיע אליה רק בלילה. תפקידנו

היה לא לתת לגרמני לחדור בערפנו. פעם לפנות בוקר, הבחנו בקבוצה של שנים עשר גרמנים חמושים מתקרבים לעברנו. אנו, כחיילים מנוסים, (אז הייתי כבר רב־סמל), ידענו שאם נתחיל לירות עליהם מרחוק, יתפזרו ואנו נהיה בסכנה, כי עזרה מיחידתנו לא נוכל לקבל, משום שהם מרוחקים מאתנו, ואנו נפסיד את הנקודה החשובה ליחידתנו. נתנו להם להתקרב ולפקודת מפקד הפלוגה שלנו, סרן אוסיאַטוב, שראה בעד המשקפת את כל הענין, פתחנו באש מכונת־היריה „מקסים", שניגן ככינור ולא פסח על אף אחד מהם. כולם התמתחו כאלומות בשדה. אחד מהם עלה בידינו לתפוס חיים. הוא הספיק עוד למסור לנו כי עוד קבוצת גרמנים מתקרבת אלינו. מיד מסרנו טלפונית את הדבר למפקד שלנו שעודד אותנו והבטיח לשלוח תגבורת, ויחד עם זאת הודיע לנו שראש המפקדה מסר לו, כי בעד הפעולה המוצלחת הזאת הוגשנו לציונים. ואמנם לא עבר זמן רב ושלושתנו קיבלנו אותות הצטיינות בעד „אומץ לב".

התמוטטתי מאוד שעה שנכנסתי עם עוד קבוצת חיילים לעיר מולדתי קובל. אף סימן לא מצאתי מאותם הרחובות בהם נולדתי וגדלתי. בית־הכנסת ובית־המרחץ היו עדות חיה לחיי ישוב יהודי שזה לא כבר חי, אך הושמד באופן האכזרי ביותר... איכרה זקנה שהיתה גרה לא רחוק מביתנו, הכירתני והתיפחה בראותה אותי ביאושי. לא יכולתי להוציא הגה מפי. החזקתי בשתי ידי את מכונת היריה ולחצתיה ללבי בהרגישי, כי יותר מזו לא נשאר לי...

הזקנה מסרה לי קצת פרטים, כיצד הושמדו היהודים ובתוכם גם קרובי בבאַווה, קילומטרים אחדים מקובל. הבינותי, כי לא בדמעות אוכל להשקיט כאבי ולרוות צמאוני לנקמה, אלא עם נשק ביד.

משנודע לראש המטה שלי מפי חברי לנשק, כי בכיתי בנודע לי על אסוני הגדול, ביקש לתת לי ימים אחדים חופש שאוכל להרגיע עצבי. אך לא הסכמתי לכך בהרגישי שלא החופש ירגיעני. הסיפוק היחידי שלי יכולה להיות רק הנקמה.

מאז היה ברור לי, כי בודד אני... בין החיים אין לי איש, פרט לאחי בישראל שעלה עוד לפני המלחמה, ומי יודע אם עוד אראנו אי־פעם.

האוגדה שלנו קיבלה פקודה להרעיש את חלם. מפקד החטיבה שלנו, אלוף משנה פיאדורוב, מסר לנו את הפקודה והוסיף, כי נכון לנו קרב כבד על חלם, משום שהגרמנים מבוצרים שם היטב. חברי לנשק הטובים ביותר איבדתי שם. אני ועוזרי נשארנו ואת הנקודה עליה הגנו לא מסרנו. כמה שניסו וחזרו וניסו להבקיע אותנו הדפנו אותם ב„מקסים" שלנו. אז נפצעתי בידי הימנית ואת מכונת היריה לא עזבתי מידי.

היתה זאת התקפת שגעון. צעקות הפצועים ושאגת הגרמנים אי־אפשר לתאר. עד מאוחר מאוד בלילה החזקנו מעמד. עם בואה של התגבורת הועברתי קודח לבית־החולים הצבאי, כעבור שבועות מספר חזרתי ליחידתי וקיבלתי אות הצטיינות מודגש בפירוש בעד שיחרורה של חלם.

מפקד האוגדה שלנו, הגנרל סטיאַנין, יהודי, הציע לי שאעבור לקבוצת הסיירים. לא חשבתי הרבה והסכמתי. משהצטרפתי ליחידת הסיירים חטף אחי שיחה הסגן גלינקה. הוא הציע לי כל מיני עבודות משניות ביחידה, משום שלא

היה לו אימון לכשרונותי — בטענו, כי סייר תמיד בסכנה, הוא מסכן את חייו וכו'. לא עניתי לו דבר, אלא חשבתי בלבי: עוד אוכיח לך, ולשביעת רצונך...

*

כעבור ימים מספר, לאחר אמוני טעינת המיקלע של 71 כדור בחושך וזחילה בקש הקלוע בין חוטי התייל, יצאנו שנים עשר איש ואתנו המפקד לפעולה, לקחת „לשון" אצל הגרמנים.

בשתים בלילה יצאנו בזחילה על ארבעתנו מתעלת הקשר שלנו, שלושה מימין, שלושה משמאל. בתווך זחלו שלושת הסיירים שעליהם היה לפי פקודה לקפוץ לתוך תעלת הקשר הגרמנית, לחטוף אחד מהם חיים ולהביאו למפקדה. אנו, שתי הקבוצות שלצדם, היה עלינו לחפות עליהם.

רבצנו עד שלוש לפנות בוקר, עד ששלושת החיילים פינו בשבילנו דרך. הם פינו את המוקשים והורידו את החוטים. אנו התקרבנו לגרמנים קרוב כל־כך, עד שכבר יכולנו לשמוע אותם משוחחים ביניהם. התרגשנו מאוד, התפללתי בלבי שלא אפגר אחרי האחרים.

בארבע לפנות בוקר כשהחשיכה עדיין עמדה במלוא תקפה, עד שאי אפשר היה לראות איש את רעהו, בא בזחילה על ארבעתיו מקשרו של המפקד, חבר בויזאקסוב, ופקד עלינו להתכונן. בעוד רגעים ספורים ניתן הסימן להתחלת המבצע. קבוצת החוטפים התקדמה...

לא עבר זמן רב והחוטפים שלנו זחלו חזרה בהאבקם בחשיכה עם גרמני. אני מילאתי את תפקידי במאה אחוז, כלומר שלושתנו, שהיה עלינו להחזיק את האגף הימני, התחלפנו מדי פעם וזחלנו חזרה וחיפינו איש על רעהו עד שהגענו על ארבעתנו לתעלת הקשר שלנו. אני הייתי צריך לקפוץ לתעלה האחרון.

החושך עוד היה בעיצומו. כשפניתי אחורה חשתי לפתע דחיפה חזקה בבטני, אלא תודות המקרה שהייתי עוד למעלה עלה בידי לחבק את ההוא שדחפני ועמו יחד נפלתי לתעלה. חיש התברר כי היה זה הגרמני השבוי, אשר עלה בידו לאחר מאבק קשה להשתחרר מידי שלושת חברינו.

המפקד גלינקה ועמו עוד כמה בחורים שנתפנו קצת, כפתוהו מיד ככבש וסחבוהו למפקדה. בבוקר קראו אותי למפקד אלוף משנה פיאדורוב. הוא לחץ את ידי בלבביות והוסיף: לא טעינו בך, כאלה אנו צריכים ביחידת הסיירים.

כעבור ימים אחדים קיבלתי ציון „סייר מצויין".

מאז לא היתה פעולה שלא אשתתף בה. הייתי מרוצה על שאני תמיד בין הראשונים. המצב בחזית הוטב בדרך כלל והדבר עודד מאוד. נעשיתי למפקד קבוצת סיירים ונצטרפתי לראש־טור אוגדת גברדינסקיה ה־144.

בינואר 1945 הודיעו לנו, כי מחר מסתערים אנו על ורשה. כל אותו הלילה לא ישנו בגלל המאורע הגדול המחכה לנו מחר. גנראל סטיאַנין, יהודי מקיוב, הופיע אצלנו שעות מספר לפני ההתקפה ואיחל לנו הצלחה במבצע שלנו. לכל אחד ניתנו מדים חדשים מכף רגל עד ראש. מצב רוחנו היה מרומם...

בשעה המיועדת, פתחו כל ה„כלים", שהיו מוכנים, ב„נגינה". הרעש החריש אזנים. כעבור שעתים התרומם כל קו החיילים ופרץ קדימה. ולנו ניתנה פקודה לפנות בכיוון ראדום. ידענו שיקשה עלינו לכבוש את ראדום. אני כמפקד הקבוצה שלנו ועוד שני חיילים, קיבלנו פקודה מן המפקדה לבדוק את הדרך, אם לא נשארו קבוצות גרמנים מסתתרות בחורשות.

משעברנו חמש מאות מטר בערך, נתקלנו במשאיות מקולקלות טעונות צרכי אוכל, בעגלות רתומות לסוסים ואף נפש חיה לא ראינו. נעצרנו רגעים מספר בשטח, כדי לבדוק היטב את המקום והמשכנו בדרכנו. עברנו מרחק כשני קילומטרים עד שהגענו לביקתת איכרים. בצעדים זהירים התקרבנו אליה בהיותנו בטוחים שמישהו מסתתר שם. נגשנו לאורווה שעמדה כעשרים מטר מרוחקת והחלטנו לבלוש אם מישהו נמצא בפנים הביקתה. פקדתי על שני חברים שישגיחו היטב ואני עצמי נכנסתי לאסם לבדוק אם גם שם אין איש. אמנם איש לא היה שם. עתה חשבתי כיצד מגיעים אל תוך הביקתה, כי באופן אינסטינקטיבי הרגשתי שמישהו צריך שם להיות.

חזרתי לחברי והחלטנו להתקרב קרוב מאוד לקיר הביקתה, הואיל וחלונותיה נמצאים בגובה של שני מטרים מהארץ ודאי נשמע מה מתרחש שם. אני וקרקין ממוסקבה זחלנו לקיר בצורה כזאת שמבפנים לא יכלו לירות עלינו, ולסנוי, בחור צעיר מדניפרופיאטרובסק, נשאר על־יד האורווה להגן עלינו במקרה שמישהו יופיע. כעבור רגעים אחדים קלטנו תנועה מבפנים. חבר לסנוי לא הספיק לאותת לנו משום שנפתח עליו ברד של כדורים מאותו חלון תחתיו שכבנו. משראינו שהוא כבר גמור, לא חשבנו הרבה וזרקנו דרך החלון שני רימוני־יד ממין הגדול. כל הביקתה נרעדה ושנינו הקימונו צעקות ויריות והקפנו את הביקתה לעשות רושם כאילו ישנם רבים אתנו.

מתוך הביקתה עלו אנחות. יריות לא באו משם. לקול היריות שלנו הגיעה לעזרתנו קבוצה גדולה יותר של חיילי הצבא האדום והקיפו את הביקתה. ומשנכנסנו אחר־כך פנימה נתברר, שהיתה זאת תחנת רדיו ועובדיו לא הספיקו לנוס עם החייל שלהם ולהיכנע לא רצו.

ברימוני היד שהטלנו פנימה נהרגו ארבעה גרמנים ואשת האיכר ושלושה גרמנים נפצעו. הביקתה כולה ניזוקה ואנו שנינו נפצענו באופן קל.

באותו יום עצמו היינו בראדום ופנינו לעבר לודז'.

בעד המבצע המוצלח ציינו אותנו: את לסנוי שנהרג — באות ה„דגל האדום" אותי — באות „מלחמת המולדת" דרגה שניה, ואת קרקין ב„כוכב האדום" ונוסף לכך מכתבי לווי בעד שיחרור ראדום, בחתימתו של סטאלין.

בדרכים שונות הגענו ללודז'. בדרך פגשנו פולנים רבים, אך יהודי אי אפשר היה לראות. מקום הגיטו הלודז'אי עמד בלהבות. לפני שהגרמנים נמלטו מלודז' שרף מפקד המחנה עם שאר אנשי ה־ס.ס. את בית־הכלא של מחנה המוות הראדוגושצ'י על אנשיו שנמצאו בו. משהגענו לבית־הכלא שעמד בלהבות, עוד היה נישא ריח גופות אדם חרוכים... ראינו את הדלתות שהיו סגורות והאנשים בפנים נשרפו חיים. בכולנו אחז רגש הנקמה בעד המיתות המשונות. אצל חלון

עמדה אשה האחזה בסורג ולרגליה תינוק. שניהם בלא רוח חיים. בכל מקום תמונות זוועה דומות.

משנכבתה השריפה על־ידי מכבי־האש, ירינו במנעולים לפתוח את הדלת, אך לשוא היה עמלנו — בפנים נשאר רק האפר.

בלב שבור המשכנו בדרכנו והגענו עם ערב לפביאניץ, עירה על־יד לודז'. שם סיפרו לנו הפולנים, כי בראדוגושץ' היה בית־כלא בו היו אסורים יהודים ופולנים וכשהגרמנים צריכים היו לסגת הם הציתו את בית־הכלא כשהוא סגור על בריחיו... חלונות אחדים היו פתוחים ודרכם ניסו אסורים אחדים להימלט; אך הם נורו על־ידי אותם הגרמנים שנמלטו האחרונים. איש לא נשאר מהם בחיים.

*

לא הספקנו אפילו לנוח וכבר המשכנו בדרכנו.

ב־27 בינואר 1945, הגענו לגבול הגרמני. גנראל סטיאֶנין הופיע לפנינו ובפנים שהרצינו אמר:

„חברים לוחמים! שימרו על התאריך וישאר חרות בזכרונכם, שהיום ב־27 בינואר 1945, בשעה 15.30 בדיוק, אנו עוברים את הגבול הפשיסטי־גרמני. התקיפו והתנקמו בעד המולדת, בעד קרובינו! בקריאה: בעד סטאלין ובעד המולדת, קדימה!"

כל הקו התרומם ופרץ והוא בראש כשהוא יורה באקדחו ומפקד: קדימה!

לא שמנו לב לכדורים שנתכו עלינו ואצנו קדימה. עד מאוחר בלילה התקדמנו בריצה. בלילה נחנו וחיכינו לחיילים שפיגרו אחרינו. הטנקים לא יכלו לעבור את המים וצריך היה להתקין גשרים פונטוניים. עם שחר שוב ניתנה הפקודה להתקדם. בכפר הראשון שנכנסנו קידמונו על כל הבתים דגלים לבנים, כאות כניעה... אני והסרן גלינקה (הוא עלה עם הזמן בדרגה מסגן לסרן) וקרקין המוסקבאי התפרצנו לבית הגרמני הראשון. בחדר גדול ישבו על שרפרפים כעשרים וחמישה איש, מבוגרים בעיקר, נשיהם וילדיהם, כשידיהם מורמות למעלה בלי להוציא הגה מפיהם. לשאלתי, אם אין חיילים חבויים כאן ואם יש להם נשק — ענה מבוגר אחד, שעוד אמש נמלטו כולם מהכפר ואין אצלם שום נשק.

לאחר שאני וחברי בדקנו את הבית כולו קבענו שאמנם אין כאן שום דבר היכול להביא לנו נזק. הסרן גלינקה פנה אלי:

„נו, סינקה, תן להם להריח מן המקלע שלך".

תשובתי היתה:

„חבר סרן, כיצד אוכל לעשות זאת? האם אשמים זקנים נשים וטף בהשמדת קרובי, אני לא אוכל..."

לבי התכווץ בקרבי. בדריכה אחת על ההדק יכולתי להביא סוף לחייהם. אך לעומת זאת פניתי אליהם:

„ראו, יהודי אני, חייליכם הרגו את הורי, אחי ואחיותי (ישבה אתם

ילדה בגיל של אחותי חינקלה הקטנה), ואין לבי נותן לי להרע לכם, אף שעמי סבל נוראות מידכם!"

כשגמרתי, נפלה אשה אחת לרגלי והחלה לנשק את מגפי מתוך תודה. לא יכולתי לסבול זאת ודחיתי אותו. אותה שעה פנה אלי חברי קרקין:

„התזכור, סינקה, כיצד היית אומר, כשרק תדרוך רגלך על אדמת גרמניה תקצור על ימין ועל שמאל„ ועתה ניתנה לך הזדמנות ואינך מנצל אותה".

„עם ילדים נשים וזקנים לא אלחם" — היתה תשובתי.

הדברים מצאו חן בעיני הסרן שלי...

משיצאנו החוצה מיד הבחנתי באדם העומד ורק מכנסיו לגופו. הוא לא ידע את נפשו כשפקדתי עליו:

„ידים למעלה!"

היה זה קצין גרמני שביקש להיפטר כאן ממדי הצבא שלו ולהיראות כאזרח. כשעשינו אצלו חיפוש מצאנו בכיסו אקדח וכדורים וסכום גדול של כסף גרמני. כאן כבר יצאתי מכלי ונקמתי נקמתי הצבאית: ירדתי בו במקום. בטפיחת הסרן על שכמי עזבנו את המקום בהשאירנו את הגרמני הגוסס...

*

בלילה קיבלנו פקודה לסייר בדרך המוליכה לפרנקפורט שעל האודר. הואיל ובכפר קולהוי נעשו בונקרים ומצדיות תת־קרקעיים ובתי־חרושת שלמים בעלי כיפות שביצבצו מהאדמה בדומה לראשי טנקים, אי־אפשר היה להתקרב לשם. כדורינו נדבקו שם כקיטניות בקיר. פולני אחד סיפר לנו, כי ביצורים אלה בנו הגרמנים שנים רבות ואיש לא ידע מה נעשה בתוכם.

בלילה לבשנו מעילי הסוואה לבנים, משום שירד שלג, ובאנו בזחילה אל אחת העמדות המבוצרות והבחנו בקנה מכונת־יריה היוצא מהכיפה שכולה מכוסה ברשת. לאחר התיעצות החלטנו, שעלינו לפוצץ משני צדי הדרך כמה כיפות כאלה בחומר נפץ. הפולני סיפר לנו ואחר־כך נוכחנו בעצמנו, שהיו אלה מחבואים דו־קומתיים ואשנבי הירי הותקנו אך ורק אל צדי הדרך, כך שיכולנו לתפוס מחסה רק מן הצד הסגור. עבדנו בחריצות ומיד הותקן חומר הנפץ, ולא נמשך זמן רב וארבע מצדיות עפו באויר. מהמצדיות שמסביב התחילו לעוף כדורים, אך לאוגדה שלנו כבר היתה דרך משוחררת לעלות על פרנקפורט שעל האודר.

המשכנו בדרכנו ופגשנו חיילים שגמרו שם את פיצוצם של כל הביצורים ההם. הם מסרו כי מתחת לאדמה היו המון מחסנים, בית־חרושת של מטוסים, מחסני נשק, מצרכי אוכל וכל טוב. הם עמלו שם חדשיים עד שחיסלו את הכל. שבויים היו שם למאות.

משהגענו לפרנקפורט העיר קיבלנו פקודה לעצור עד שיגיעו הכוחות המפגרים. התחפרנו באדמה וחיכינו להוראות חדשות.

ב־13 במרץ 1945 באה הוראה מהמפקדה הראשית שיחלקו אותות הצטיינות ללוחמים הטובם ביותר ואני הייתי בין העשרים וחמישה שהצטיינו.

בשדה רחב ידים קיימו מיפקד של כל „האוגדה הגברדייסקיה" ה־144, ובראשו תזמורת צבאית גדולה. אנו העשרים וחמישה קיבלנו מדים חדשים ואחד־אחד נקראנו לשולחן שלידו עמד הגנרל של המחנה ה־61 והגנרל סטיאַנין, שניהם יהודים, ואלוף משנה פיאדורוב. אני הייתי החמישי בתור. היה עלי לעבור מרחק של כמאתים מטר עד לשולחן שעל־ידו עמדה המנהיגות. תחת צלילי התזמורת ניגשתי לשולחן והגנרל קאוופקטצ'י, מפקד הקורפוס, ענד לי את אות „מלחמת המולדת, דרגה שניה"... היתה זו בשבילי חוויה גדולה, שאני כיהודי זכיתי באות חשוב כזה בעד מסירותי, בעד מהלומי שהורדתי על החיה הרעה זאת. הדבר הוסיף לי עידוד עוד יותר בדרכי הצבאית.

לפני ה־14 באפריל 1945, היינו עסוקים בהכנות להתקפה האחרונה. הגיעו אלינו ידיעות, כי סוף־כל־סוף נפתחה החזית השניה והצבא האמריקאי והאנגלי חשים לעזרתנו. נדמה היה שבקרוב יקיץ הקץ למלחמה הארורה. התחלתי לחשוב למי אחוור הביתה... והרי אני לא כשאר החיילים הלא־יהודים המקבלים מכתבים מבתיהם... מטרה אחת ויחידה היתה, אם אשאר בחיים אסע לאחי שבארץ ישראל.

ב־14 באפריל 1945, לפנות ערב הועידוני עם עוד שלושה עשר איש לצעוד בראש החטיבה ה־738. עם שחר, משהתחילה ההתקפה הכללית, הופיעו משאיות עם זרקורים גדולים שהאירו את השדה כולו. עלינו על הגרמנים שסונוורו מהאור החזק והיו נאלצים להסתיר עיניהם, כך שאת האחרונים לקחנו בשבי. נהגנו כך עד אור הבוקר. אנו הסיירים עמלנו ביום ובלילה, כדי למצוא את מקומות התורפה של האויב שקל יותר להבקיעם.

לא רחוק מברלין, פקד עלי הרב־סרן גלינקה (לפני ההתקפה קיבל דרגת רב־סרן), שאקח את קבוצת הסיירים ואצא לחורשה, הנמצאת מאחורינו, משום שעקפנו אותה, ויש להיוודע מה מתרחש שם, כי מדי פעם בפעם היו יורים בעורף צבאנו. יצאנו ארבעה־עשר איש. משהגענו חמש מאות מטר מהמקום, הבחנו ב„חורק" • ובגרמנים אחדים, כעשרים איש, ומזמן לזמן הם יורים בבת אחת חמישה פגזים. פקדתי לחברי להתחפר עד שאתקשר עם הרב־סרן כיצד לתפוס אותם בלי אבידות מצדנו. משום שהיה בשרותנו רק נשק אוטומטי ורימונים ואלה היו לפי דעתי מעט, צריך שיהיה בידינו לפחות מכונת־יריה „מקסים".

לא הספקתי להסתכל סביבי, וכבר הופיע מטוס אחוז להבות נפגע על־ידי חיילנו. הוא הטיל את פצצותיו כדי שיוכל לנחות. בנו פגעה פצצה שהפכה את הקבוצה שלנו כולה לגל עצמות. עשרה חברים רוסקו לחתיכות. אני ועוד שלושה נפצענו. כשהדף האויר הרימני מהארץ הבחנתי בבטני הפתוחה ובדם ששתתה. צעקתי וקראתי לעזרה, אך איש לא יכול היה לענות לי, משום שרוסקו כולם לחתיכות. אי אפשר היה להגיע אלינו, שלחו כלבים עם אלונקות, וכך הביאו אותי עם השאר לבית־החולים הצבאי שם נותרתי רק אני לבדי מכל הקבוצה בחיים. בבית־החולים קיבלתי כתב אישור, שזיכוני באות השני, אות

• כינוי למרגמה

„הדגל האדום", אך לא הספקתי לקבלו (משום שנסעתי לפולין). לאחר שהייתי בבית־החולים קרוב לשנה, שוחררתי כנכה קבוצה שניה ושאלוני לאן ברצוני לנסוע. אמרתי להם שרצוני לנסוע לקובל, עיר מולדתי, במטרה למצוא שם מישהו ממשפחתי שהשארתי שעה שגייסוני.

שילמו לי סכום של 4,000 רובל בעד שנות שרותי בצבא וצירפו להם כרטיס נסיעה לקובל וגם אוכל נתנו לי לשבועיים.

כשבאתי לקובל התחלתי לחשוב לאן לפנות... פניתי לביתי הישן וישבתי על יסוד הבית ההרוס והירהרתי, איפה אוכל אני השבור, החולה, ללון בלילה הראשון. הלב נצבט בקרבי, התחלתי לחוש את בדידותי. והנה ניגש אלי איכר שהיה גר לא רחוק ממני וביתו נשאר שלם, הוא הכירני והזמינני ללון אצלו הלילה, ואחר־כך נראה מה יהיה הלאה, אמר.

למחרת היום הלכתי לוועד העיר במקום שנודע לי כי בת דודתי עם בעלה, אף הוא נכה מלחמה, נמצאים בעיר לא רחוק משם. הרגעים עד שהגעתי אליהם היו בעיני כחדשים. קשה לתאר את פגישתנו. בכינו שעה ארוכה על אסוננו, והחלטנו שאין אנו יכולים להישאר עוד בעיר בה אנו חשים, שכל שעל אדמה שטוף בדם אבא־אמא ואחיותינו ואחינו, וכל אותם אוקראינים מתפארים עוד לפניך שעזרו להם בכל מיני דברים.

שאלתים:

„כיצד נותרתם אתם כולכם בחיים ואילו מיהודי המקום אף אחוז לא נותר?"

על כך לא היה מענה בפיהם.
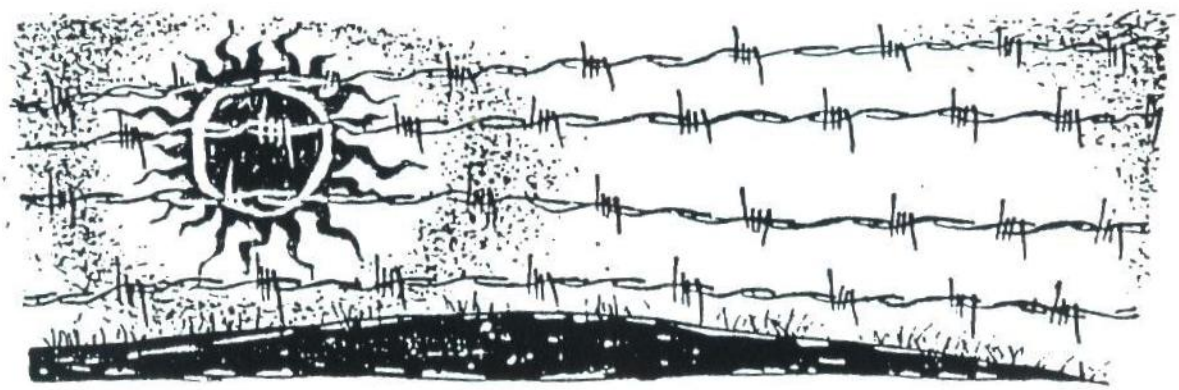
לאחר שהותי בקובל חדשים מספר נסעתי יחד עם בת דודתי ובעלה לפולין, הלא שאיפתי ונחמתי היחידות היו להתאחד עם אחי בארץ ישראל. קיבלתי מכתבים ממנו, כי יעשה הכל ובלבד שנהיה ביחד.